

Artikkeli

Kaisu Kumpulainen^a, Olli Ruokolainen^b, Mervi Luonila^b, Aino Leppänen^b & Eerika Koskinen-Koivisto^c

Kulttuurin rooli asukkaiden koetulle hyvinvoinnille lähiöissä

The Role of Culture in Residents' Perceived Well-being in Suburbs

The aim of the article is to understand the role of culture in the experienced well-being of people living in suburbs. The data was collected in the research project Forms and Meanings of Cultural Activities in the Suburbs of the 2020s and consists of a survey and ethnographic interviews, workshops and observation data. In the article, we apply the concept of perceived well-being based on Erik Allardt's theory. Through the classification of different dimensions of well-being, we highlight the role of culture in constructing meaningful lives in suburbs. The research is based on a broad definition of culture. In addition to actual cultural and artistic activities, it refers to community, attachment to a place and meaningful leisure activities. According to the results, Finnish suburbs have potential to serve as living environments that support the well-being of residents in the 2020s. The role of non-governmental organizations and voluntary work in cultural activities is particularly significant. The importance of culture for experienced well-being is especially emphasized for people that spend a lot of time in their area of residence, such as the elderly, children and young people, immigrants and those outside of working life.

Keywords: community planning, culture, perceived well-being, suburb

Johdanto

Suomalaiset lähiöt ovat olleet tutkijoiden, poliitikkojen ja kaupunkikehittäjien kiinnostuksen kohteena jo niiden syntyajoista eli 1960–1970-luvulta lähtien (Kortteinen 1982; Junnilainen 2019, 19; Ruoppila & Turtiainen 2023). Lähiöitä on tutkittu esimerkiksi elämäntavan (Kortteinen 1982; Kokkonen 2002), segregation (Stjernberg 2015; Vaattovaara & Kortteinen 2015), demokratian ja osallisuuden (Lehtonen 2021; Kymäläinen 2023) sekä laajemmin yhteiskuntarakenteiden näkökulmasta (Vaattovaara & Kortteinen

^a Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto, kaisu.kumpulainen@jyu.fi

^b Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore

^c Historian ja etnologian laitos, Jyväskylän yliopisto

2015; Junnilainen 2019). Aikaisemman tutkimuksen mukaan lähiöt ovat kärsineet huonosta maineesta niiden rakentamisesta lähtien (Kortteinen 1982). Ruoppilan ja Turtiaisen (2023) kattava katsaus suomalaiseen lähiötutkimukseen osoittaa, että 2000-luvulla ilmenneitä tutkimuksia ovat leimanneet segregaaion ja huono-osaisuuden näkökulmat, kun taas lähiöiden moninaisuuteen tai mahdollisuuksiin keskittyvät näkökulmat ovat olleet marginaalisia.

Käyttämällä tutkimuksessa sanaa lähiö asuinalueen tai kaupunginosan sijaan rakennetaan lukijalle mielikuva keskimääräistä huono-osaisemmasta alueesta sosiaalisine ongelmineen (Junnilainen 2019). Yleisesti asukkaat tuntuvat kuitenkin viihtyvän lähiöissä hyvin (Kempainen 2017, 9), ja erityisesti asukkaiden näkökulmat ovat tuoneet esiin vahvan henkilökohtaisen suhteen asuinalueisiin (Berger & Savolainen 2022, 6; Ojalampi & Koskinen-Koivisto 2023). Lähiöitä puolustavat puheenvuorot ovatkin viime vuosina lisääntyneet. Viimeaikaisessa tutkimuksessa on osoitettu, että väitteet ongelmalähiöistä ovat olleet liioiteltuja (Kempainen 2017; Junnilainen 2019), erityisesti silloin kun lähiöitä koskevassa julkisessa keskustelussa on katsottu lähiöitä niiden ulkopuolelta (Berger & Savolainen 2022).

Kulttuurin merkitys kaupunkien kehitykselle tunnustetaan kaupunkisuunnittelussa (Pyykkönen 2022) sekä tutkimuksessa (esim. Kainulainen 2005; Ruokolainen 2017). Lähiöt puolestaan ovat merkittävä osa suomalaista kaupunkirakennetta, ja arvioiden mukaan noin viidennes suomalaisista asuu lähiöissä (Stjernberg 2019; Berger & Savolainen 2022). Ympäristöministeriön (2020) Lähiöohjelmassa vuosille 2020–2022 taide- ja kulttuuripalveluiden tehtäväksi nähtiin lähiöiden elävöittäminen ja ihmisten tuominen yhteen. Kulttuuritoiminnalla on nähty olevan tärkeä rooli esimerkiksi asuinalueiden välisen segregaaion loiventamisessa ja asukkaiden hyvinvoinnin edistämässä (esim. Unesco 2016). Liliuksen (2016) mukaan alueellisten kulttuuriprojektien positiiviset vaikutukset ovat pikemmin henkilökohtaisia kuin alueellisia. (ks. myös Sokka ym. 2014; Blessi ym. 2016). Kulttuurin on todettu lisäävän asukkaiden hyvinvointia rakentamalla paikallista viihtyvyyttä, alueellista identiteettiä ja yhteisöllisyyttä (Kumpulainen 2016) sekä tarjoamalla mahdollisuuksia toteuttaa itseään (esim. Verkasalo 2012; Crossick & Kaszynska 2016). Viihtyvyyden on taas todettu olevan yhteydessä ihmisten koettuun hyvinvointiin, turvallisuuteen ja paikkoihin kiinnittymiseen (Koistinen ym. 2017). Aikaisempi tutkimus ei kuitenkaan ole tuottanut tietoa kulttuurin roolista ja merkityksestä osana lähiöasukkaiden arkea ja vapaa-aikaa. Siinä ei myöskään ole tarkasteltu kulttuurin näkökulmasta tekijöitä, joilla on merkitystä lähiöiden viihtyvyyden ja hyvinvoinnin rakentumisessa (Kangas ym. 2018).

Tutkimuksessamme painotamme vapaa-ajan merkitystä hyvinvoinnille, emmekä tarkastele esimerkiksi asukkaiden terveyttä, toimeentuloa tai peruspalvelujen toimivuutta. Tavoitteenamme on tunnistaa, millainen rooli kulttuurilla on lähiöasukkaiden hyvinvointiin vaikuttavana tekijänä. Tutkimuksessa tarkastellaan kahdessa jyvaskyläläisessä lähiössä, Huhtasuolla ja Keltinmäessä, tapahtuvaa kulttuuritoimintaa paikallisten asukkaiden arjen näkökulmasta.

Kulttuuriin liittyvä hyvinvointi on monimuotoinen ja vaikeasti mitattava ilmiö. Tällöin korostuu subjektiivinen näkökulma (Lilja-Viherlampi & Rosenlöf 2019). Siksi otimme Erik Allardtin (Allardt 1976; Helne ym. 2012) koetun hyvinvoinnin teorian analytyiksi linssiksi, jonka kautta olemme rakentaneet tarkemman tutkimuskysymyksen: Miten kulttuurin merkitys lähiöissä rakentuu koetun hyvinvoinnin eri ulottuvuuksien kautta? Teoria auttaa analysoimaan kulttuurin roolia ja merkitystä lähiössä asuvien arjessa eri näkökulmista. Hyvinvointia tai hyvää elämää edistävä elinympäristö koetaan eri tavoin riippuen esimerkiksi asukkaiden elämäntilanteesta (Moilanen 2023), minkä takia on tärkeää monimuotoistaa näkemystä hyvinvoinnin merkityksestä yhdyskuntasuunnittelussa.

Kulttuurin merkitys lähiön asukkaiden hyvinvoinnin rakentumiselle

2000-luvulla hyvinvoinnin tutkimuksessa on vahvistunut subjektiivinen näkökulma, jossa painopiste on ulkoapäin arvioitujen resurssien sijaan yksilöiden koetussa hyvinvoinnissa. Hyvinvoinnin määritelmät vaihtelevat, mutta yhteistä määritelmille on hyvinvoinnin näkeminen moniulotteisena ilmiönä, joka kattaa elämän eri ulottuvuudet, elintason ja terveyden lisäksi myös yksilöiden kokemukset ja tunteet. (Bardy 2009, 228.) Tällöin korostuvat aineellisen hyvinvoinnin sijaan niin sanotut laadulliset tekijät, kuten sosiaaliset suhteet sekä elämän merkityksellisyyden ja onnellisuuden kokemukset. (Helne ym. 2012; Kattilakoski & Sireni 2020.) Lehikoinen ja Rautiainen (2016, 3) puhuvat laajentuneesta hyvinvointiajattelusta, jossa esimerkiksi terveyttä ei nähdä pelkästään sairauden puuttumisena, vaan yksilön kykenä ”ylläpitää henkilökohtaista eheyttä, tasapainoa ja koettua hyvinvointia”. Tämä monimutkaistaa myös sellaisten vakiintuneiden hyvinvoinnin ulottuvuuksien, kuten toimeentulo ja terveys, mittaamista ja vertailua.

Laajasti ymmärrettynä kulttuuri muistuttaa käsitteenä hyvinvointia; sekin on moniulotteista ja vaikeasti mitattavaa. Kulttuurin merkityksestä hyvinvoinnille on laajasti tutkimusnäyttöä, mutta usein tutkimukset perustuvat suppeaan kulttuurin määritelmään eli taidetoimintaan ja taidetoimintaan osallistumiseen (esim. Laitinen 2017; Lehikoinen & Vanhanen 2017). Määrittelemme tässä tutkimuksessa kulttuurin merkitysjärjestelmiksi (Mercer 2006, 8; Stevenson 2014; Häyrynen 2017). Kulttuuri on ihmistä ja yhteisöjä ympäröivä jaettu merkitysten järjestelmä, joka läpäisee kaiken ihmisen arjesta siihen, miten olemme yhteydessä materiaaliseen todellisuuteen (Geertz 1973; Lehtonen 2014). Kulttuuritoimintoihin kuuluu näin erilaisia vapaa-aikaan liittyviä merkityksellisiä ja yhteisöllisiä toiminnan tapoja ja muotoja. Näitä ei välttämättä tunnisteta, jos tukeudutaan yksinomaan suppeampaan, taideperusteiseen kulttuurin määritelmään (vrt. esim. Häyrynen 2017). Näkökulmamme on lähellä Lilja-Viherlammen (2021) ajatusta arjen kulttuurisuudesta, joka tarkoittaa sitä, miten ”ihmiset voivat arkielämässään kokea ja tehdä elämänsä merkitykselliseksi ja mielekkääksi” (mt., 74; ks. myös Liikanen 2010, 16). Asukkaille merkitykselliset toiminnot ovat luonteeltaan kulttuurisia, vaikka ne eivät virallisissa määritelmissä luokituisikaan kulttuuritoiminnaksi.

Kulttuurin hyvinvointivaikutuksia on tutkittu esimerkiksi fyysisen ja koetun terveyden, sosiaalisten vaikutusten sekä elämänlaadun näkökulmasta (esim. Nummelin 2011; Jakonen & Lahtinen 2019), ja esimerkiksi taidetoiminnan merkitys terveydelle on kiistaton (esim. Warran ym. 2022). Toisaalta kulttuurin hyvinvointivaikutuksista on myös kriittisiä tutkimuksia (Nummelin 2011), ja onkin tärkeää välttää liiallista yleistämistä esimerkiksi syy-seuraussuhteiden vaikutuksista. Erityisesti korkeakulttuurin harrastaminen ja kuluttaminen painottuvat ylempiin yhteiskuntaluokkiin (Bennett ym. 2009; Heikkilä 2016). Kulttuurihyvinvoinnin käsitteellä kulttuuri ja taide yhdistetään hyvään elämään ja yksilöiden henkiseen, fyysiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin (Lilja-Viherlampi 2021). Suomessa on viime vuosikymmeninä tunnistettu taiteen ja terveyden yhteys myös kansallisen politiikan tasolla (Laitinen ym. 2022). Toisaalta esimerkiksi viimeisimmissä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen raporteissa *Suomalaisten hyvinvointi 2018* tai *Suomalaisten hyvinvointi 2022* ei käsitellä erikseen kulttuuria tai kulttuuriin liittyvää toimintaa (Kestilä & Karvonen 2019; Karvonen ym. 2022).

Allardtin koettu hyvinvointi lähiöiden kulttuurin näkökulmasta

Sovellamme tässä artikkelissa Erik Allardtin koetun hyvinvoinnin teoriaa, jossa hyvinvointi koostuu kolmesta toisiinsa yhteyksissä olevasta ulottuvuudesta: *baving*, *loving* ja *being* (Allardt 1976; 1993; Helne ym. 2012). Eri ulottuvuudet auttavat tunnistamaan ja avaavat kulttuurin moniulotteista merkitystä hyvinvoinnin rakentumiselle ihmisten arjessa. Yksinkertaistettuna *baving* tarkoittaa konkreettisia terveyteen ja elintasoon liittyviä tekijöitä, kun taas *loving* ja

being korostavat enemmän hyvinvoinnin ei-materiaalisia tekijöitä, kuten ihmissuhteita ja elämän merkityksellisyyttä. Helne ym. (2012) lisäsivät määritelmään mukaan *doing*-ulottuvuuden, joka alkuperäisessä teoriassa on osa *being*-ulottuvuutta. Tämä nelijaottelu on vakiinnuttanut paikkansa suomalaisessa hyvinvointitutkimuksessa (esim. Kattilakoski & Sireni 2020).

Having-ulottuvuus tarkoittaa Allardtin (1976, 32) mukaan ”*aineellisia ja persoonattomia resursseja, joiden mukaan yksilö voi ohjailla elinehtojaan*”. Tämä tarkoittaa usein taloudellisia resursseja mutta myös laajemmin fyysistä ympäristöä (Helne ym. 2012). Lähiöt muodostavat lähiympäristöinä yksilöiden toiminnalle rakenteellisia reunaehdoja. Rakennettu ja luonnonympäristö tilallisina resursseina voivat joko edistää hyvinvoinnin muita ulottuvuuksia tai estää niitä. Tässä tutkimuksessa lähiöiden tilallisia resursseja tarkastellaan kulttuuriin liittyvän toiminnan näkökulmasta. Esimerkiksi yhteisöllisen toiminnan tai tapahtumien järjestämisen edellytyksenä on tila toiminnalle.

Loving-ulottuvuus tarkoittaa ”*ihmisten tarvetta liittyä toisiinsa ja muodostaa sosiaalisia identiteettejä*” (Allardt 1976; Helne ym. 2012, 80). Tähän kuuluvat perhe-, ystävyys- ja työsuhteiden lisäksi myös paikallisyhteisöt ja yhteisöllisyyden kokemuksen tarve. Lähiöitä asuinalueina tarkasteltaessa huomio kiinnittyy yksityistä elämää laajempiin sosiaalisiin yhteyksiin eli yhteyksiin naapureiden ja muiden alueella asuvien kesken sekä kokemukseen yhteisöllisyydestä. Yhteisöllisyyden kokeminen ja paikkaan kiinnittyminen ovat kulttuurisia ilmiöitä. Yksilöiden ajatukset, mielikuvat ja tulkinnat ympäröivästä maailmasta kohtaavat muiden ihmisten muodostamat ja paikkoihin liittyvät merkitykset (vrt. Hannerz 1992). Paikkojen ja yhteisöjen välinen sidos on kuitenkin heikentynyt. Traditionaalsiin yhteisöihin verrattuna paikalliselle yhteisöllisyydelle on ominaista väliaikaisuus ja siteiden heikkous (Delanty 2003; Junnilainen 2019). On monia limittäisiä ja päällekkäisiä yhteisöjä, joihin kuulua, ja asuinpaikat ovat vain yksi niistä. Lähiöiden yhteisöllisyys ilmenee erityisesti asukkaiden välisenä solidaarisuutena ja naapuriapuna (Junnilainen 2019).

Being-ulottuvuus tarkoittaa itsen toteuttamisen muotoja ja toimijuutta suhteessa ympäröivään maailmaan, ihmisiin ja fyysiseen ympäristöön (Allardt 1976; Kivipelto & Saikkonen 2018). Tähän liittyvät identiteettiin, kiinnittymiseen ja merkityksellisyyden kokemiseen liittyvät asiat. Paikkaan kiinnittymisen käsite kuvaa yksilön emotionaalista suhdetta paikkaan (Hidalgo & Hernandez 2001), kun taas *loving*-ulottuvuus kertoo kiinnittymisestä toisiin ihmisiin. Hyvinvoinnin *doing*-ulottuvuus on lähellä *being*-ulottuvuutta: siinä on kyse osallisuuden ja merkityksellisyyden kokemuksia tuottavasta sekä identiteettejä vahvistavasta toiminnasta (Helne ym. 2012), ei mistä tahansa toiminnallisuudesta. Kulttuurin näkökulmasta *being*-ulottuvuudessa mielenkiintoista on, miten asuinpaikka, tässä tapauksessa lähiö, voi tukea yksilön mahdollisuuksia toteuttaa itseään. Toisaalta on kyse mielekkästä toiminnasta (*doing*-ulottuvuus), mutta myös paikallisesta identiteetistä ja paikkaan kiinnittymisestä. Koetun hyvinvoinnin *doing*-ulottuvuudessa kulttuurilla on keskeinen rooli. Mahdollisuus luovaan toimintaan sekä harrastaa ja käyttää vapaa-aikaansa mielekkäällä tavalla on tärkeää koetun hyvinvoinnin rakentumisessa (Kangas ym. 2018; Houni ym. 2020).

Hyvinvoinnin eri ulottuvuudet ovat yhteydessä toisiinsa. Esimerkiksi paikkaan kiinnittyminen liittyy myös yhteisöön kiinnittymiseen, ja päinvastoin, sosiaaliset suhteet ja päivittäinen vuorovaikutus lisäävät myös paikkaan kiinnittymistä (ks. esim. Ma 2021). Lisäksi hyvinvoinnin kokemus on aina yksilöllistä ja myös paikkaan kiinnittymisen merkitys hyvinvoinnin kannalta vaihtelee. Toisille ihmisille asuintalo sijaitsee asuinalueella, mutta sosiaalinen elämä tapahtuu joko kotona tai muulla alueella. Toisille taas lähiympäristön merkitys on suurempi, jolloin korostuvat esimerkiksi lähiluonto ja aktiiviset sosiaaliset vuorovaikutussuhteet asuinalueella. (Ks. Koistinen ym. 2017.)

Metodologia

Tutkimus perustuu Kulttuuritoiminnan muodot ja merkitykset 2020-luvun lähiössä -tutkimushankkeen (2021–2022) aikana monimenetelmällisesti kerättyyn laadulliseen ja määrälliseen aineistoon. Tutkimuksen aineistoa kerättyä hyvinvoinnin tarkastelu ei ollut hankkeen tavoitteissa. Aineistoa analysoidessa kuitenkin havaitsimme hyvinvoinnin teeman merkittävyyden, ja se nousi esille erityisesti laadullisessa aineistossa useassa kohtaa.

Tutkimus kohdistuu Jyväskylän kaupungin, Huhtasuon ja Keltinmäen lähiöihin, joissa on Jyväskylässä sosioekonomisilla mittareilla tarkasteltuna eniten kehityshaasteita. Esimerkiksi työttömien määrä on tutkittavilla alueilla korkeampi kuin muilla Jyväskylän asuinalueilla (Tilastokeskus 2021). Jyväskylän kaupungin selvityksessä sosiaalisesta kestävydestä ja asuntopolitiikasta todetaan, että alueiden väliset sosioekonomiset (tulotasot, koulutusaste, työttömyysaste, kahden vanhemman perheiden osuus) erot ovat kasvaneet vuosien 2005 ja 2015 välillä, mikä kertoo asuinalueiden eriytymisen lisääntymisestä (Jyväskylän kaupunki 2018).

Molemmilla tutkittavilla alueilla on haasteista huolimatta aktiivista asukastoimintaa (esimerkiksi Huhtasuon asukasyhdistys ry ja Keltinmäen ja Myllyjärven asukasyhdistys ry) sekä julkisia palveluja, kuten kirjastot. Alueet ovat laajoja, ja niihin kuuluu eri-ikäisiä omakoti- ja kerrostalokeskittymiä. Selvittääksemme kulttuurin merkitystä lähiöasukkaiden arjessa olemme kiinnostuneet erityisesti siitä, mitä tapahtuu kohdelähiöiden keskusten liepeillä. Emme määrittele tarkkoja rajoja tutkittavista alueista. Olemme enemmänkin kiinnostuneita asukkaiden koetusta suhteesta lähiympäristöönsä ja sen toimintoihin.

Sovelsimme tutkimushankkeessamme useita erilaisia menetelmiä ja työkaluja, joilla pyrimme tavoittamaan erilaisia ryhmiä ja kuulemaan eri toimijoita. Hanke käynnistyi keväällä 2021 keskellä koronapandemiaa. Tuolloin lähes kaikki kokoontumispaikat olivat suljettuna ja tapahtumat peruttuja. Emme siis päässeet osallistumaan alueiden yhteisölliseen kulttuuritoimintaan. Sen sijaan kartoitimme verkko-, media- ja asiakirja-aineiston perusteella, millaista kulttuuritoimintaa ja toiminnan mahdollistavia taloudellisia, tilallisia ja sosiaalisia resursseja tutkittavissa lähiöissä on. Lisäksi hankkeen etnografi teki toukokuusta 2021 alkaen asiantuntija- ja avainhenkilöhaastatteluita lähiöissä työskentelevien yhteisötoimijoiden parissa (yhteensä 14 haastattelua, joissa kuultiin 22 avainhenkilöä). Haastateltavat olivat alueella aktiivisesti toimivien kansalaisjärjestöjen vapaaehtoistoimijoita, luottamushenkilöitä tai projektityöntekijöitä, jotka tuntevat tehtävänsä kautta lähiöiden nykytilanteen, toimijakentän ja asuinalueiden haasteet ja toimintaympäristön. Mukana oli muun muassa Jyväskylän kaupungin eri alojen työntekijöitä (opettajia ja koulujen harrastusohjaajia, nuorisotyöntekijöitä ja projektityöntekijöitä), yhdistysten, erityisesti asukasyhdistysten työntekijöitä ja vapaaehtoisia aktiiveja, sekä kansalaisopiston ja seurakuntien työntekijöitä. Lisäksi haastattelimme myös alueilla toimivia Jyväskylän kaupungin (nuorisopalvelut, varhaiskasvatus- ja perusopetus sekä kulttuuri- ja osallisuuspalvelut) ja evankelis-luterilaisen kirkon alue seurakunnan työntekijöitä.¹ Haastatteluista saatiin pohjatietoa hankkeen pääaineistoksi muodostuneeseen vapaa-ajan viettoon ja yhteisöllistä kulttuuritoimintaa lähiöissä koskevaan kyselyyn, jonka toteutimme molemmissa lähiöissä.

Kyselyn tarkoituksena oli selvittää kohdelähiöiden asukkaiden näkemyksiä oman alueen harrastusmahdollisuuksista, vapaa-ajan vietosta ja kulttuuripalveluista. Siihen oli mahdollista vastata sekä sähköisesti että paperilomakkeella. Kyselylinkkiä jaettiin lähiöiden asukasyhteisöiden ja Jyväskylän kaupungin sähköisten jakelukanavien kautta. Kyselyä markkinoitiin myös julistemainontana, jossa jaettiin sähköisen vastaamisen mahdollistavaa QR-koodia. Paperisia kyselylomakkeita jaettiin erilaisiin asukaskokoontumisten paikkoihin. Näitä olivat esimerkiksi Huhtasuon ja Keltinmäen sivukirjastot, Keltinmäen kylätalo

¹ Kaikki haastatellut työntekijät eivät itse asu tutkittavilla alueilla, mutta monet heistä kuitenkin usein liikkuvat arjessaan ja työtehtävissään myös työpisteensä ulkopuolella.

Keidas, Huhtasuon kylätoimisto ja alueseudakuntien tilat. Saimme vastauksia yhteensä 189 kappaletta. Vastauksista 97 koski Huhtasuota ja 92 Keltinmäki-Myllyjärveä. Huhtasuota koskevista vastauksista 17 kappaletta ja Keltinmäkeä koskevista vastauksista 9 kappaletta saatiin vastaajilta, jotka asuivat tällä hetkellä muualla Jyväskylässä tai muualla kuin Jyväskylässä. Vastaajista noin 70 prosenttia on naisia. Alle 25-vuotiaita vastaajissa on vähän, 10 prosenttia. 25–54-vuotiaat kattavat aineistossa 59 prosenttia vastauksista. Suurimpina ryhminä 41 prosenttia vastaajista on yksinasuvia, 32 prosenttia kuuluu lapsiperheisiin. 42 prosenttia vastaajista on aineistossa elämäntilanteensa osalta palkansaajia, 24 prosenttia eläkeläisiä. Aineistomme muodostui siis niin sanotusti itse valikoituneeksi näytteeksi edustavan otoksen sijasta, mikä on tunnusomaista verkkokyselyille. Huomionarvoista kuitenkin on, että kyselyn jakelupaikat ja -kanavat ovat voineet vaikuttaa siihen, minkälaisia vastaajia on tavoitettu.

Hankkeen etnografinen osuus koostui vierailuista asuinalueiden keskeisten toimijoiden luona ja heidän järjestämissä tapahtumissa sekä toiminnallisista työpajoista. Varsinaisten haastatteluiden lisäksi kävimme useita keskusteluja erityisesti asukasyhdistysten toimijoiden kanssa ja teimme etnografista havainnointia asukasyhdistysten tiloissa (Huhtasuon asukasyhdistys ry ja Keltinmäen asukasyhdistys ry) sekä muissa julkisissa tiloissa kuten Huhtasuon ostoskeskuksen ja Keltinmäen koulun alueella, Huhtasuon nuorisotalo Perttulassa ja paikallisissa kirjastoissa sekä ulkoilualueilla kuten puistoissa ja liikuntapaikoilla. Osallistuimme myös joihinkin pandemiarajoitusten puitteissa toteutettuihin paikallisiin yleisötapahtumiin. Varsinaista osallistuvaa havainnointia ei kuitenkaan päästy juurikaan tekemään. Havainnoinnista tehtiin muistiinpanoja ja kirjoitettiin kenttäpäiväkirjaa (6 kertaa). Havainnoinnin yhteydessä lähiöiden keskeisiä julkisia paikkoja ja tiloja valokuvattiin.

Etnografiseen aineistoon kuuluu myös yhdessä Jyväskylän yliopiston Kulttuurit ja yhteisöt muuttuvassa maailmassa (KUMU) -tutkinto-ohjelman opiskelijoiden kanssa syksyllä 2021 järjestetyt työpajat lähiöissä asuville erityisryhmille, joita oli vaikeaa tavoittaa muiden hankkeessa käytettyjen menetelmien avulla. Avainhenkilöhaastatteluiden ja havainnointiaineiston perusteella saimme ymmärrystä siitä, mitä erityisiä ryhmiä kuten vanhuksia ja maahanmuuttajia voi osallistaa tutkimukseen ja miten. Tavoitteena oli saavuttaa erityisesti niitä ryhmiä, jotka eivät todennäköisesti vastaa kyselyyn tai pysty vastaamaan itsenäisesti joko puutteellisen kielitaidon tai muiden käytännön syiden takia. Työpajoja järjestettiin yhteensä viisi: kaksi Huhtasuolla ja kolme Keltinmäessä. Ne oli suunnattu 3-luokkalaisten ja 5-luokkalaisten koululaisille, nuorisotalon kävijöille, venäjänkielille maahanmuuttajille sekä ikäihmisille. Opiskelijat kartoittivat työpajojen keskustelunomaisissa ryhmähaastatteluissa ja toiminnallisten tehtävien, kuten piirtämisen ja draamaharjoitusten, kautta lasten, nuorten ja vanhusten näkemyksiä lähiöiden asuinalueiden viihtyisyydestä ja toiveita mielekkäästä toiminnasta.

Aineiston keruussa tavoitteena oli huomioda molemmat näkökulmat: kulttuuria kuluttavien ja kokevien asukkaiden näkökulma (kysely, työpajat) ja toimintaa tuottavien ja sen järjestämiseen osallistuvien näkökulmat (avainhenkilöhaastattelut). Siinä missä kyselyllä pyrimme saamaan yleiskuva vapaa-ajan vietosta alueilla, oli työpajojen sekä asiantuntija- ja avainhenkilöhaastattelujen tarkoitus kartoittaa alueiden vahvuuksia ja kehittämistarpeita sekä tietoa osallistumiseen liittyvistä haasteista ja esteistä (ks. Kumpulainen ym. 2024). Havainnointi toi tärkeää tietoa alueiden yhteisöllisistä tiloista kuten ulkoalueista ja niiden käytöstä. Mitä useammasta näkökulmasta kulttuuritoimintaa tutkitaan, sitä kattavampaa ja moniäänisempää kerätty aineisto on (ks. Koskinen-Koivisto ym. 2024).

Monimenetelmällisesti tuotetun aineiston analyysimenetelmänä on teoriaohjaava sisälönanalyysi (Tuomi & Sarajarvi 2009), jossa on yhdistetty sekä määrällisen aineiston kuvailevia tuloksia että laadullista analyysia. Pyrimme kiinnittämään huomiota subjektiivisen hyvinvoinnin ilmenemiseen eri aineistoissa sekä aineistojen tuottamaan moniäänisyyteen. Olemme luokitelleet analyysissa kulttuurin roolia koetun hyvinvoinnin teorian kautta eli etsineet aineistoistamme kohtia, joissa käsitellään hyvinvoinnin eri ulottuvuuksiin

(*having, loving, being, doing*) liittyviä kulttuurisia tekijöitä. Kiinnitimme huomiota eri aineistoissa esiintyviin luonnehdintoihin kulttuurista ja sen erilaisista merkityksistä lähiöiden arjessa ja yhdistimme näitä havaintoja valittuun teoreettiseen viitekehykseen.

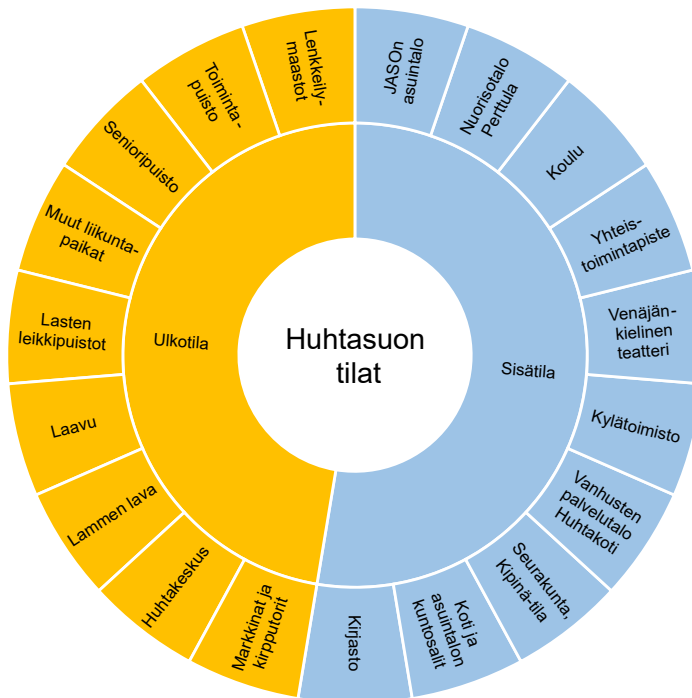
Kulttuurin rooli koetun hyvinvoinnin rakentumisessa Huhtasuon ja Keltinmäen lähiöissä

Lähiöiden tilalliset resurssit vapaa-ajan toimintaan

Ensimmäinen tulosluku keskittyy koetun hyvinvoinnin *having*-ulottuvuuteen. Tähän ulottuvuuteen keräämämme aineistot taipuivat huonoiten, ja esimerkiksi taloudellisista ja fyysiseen terveyteen liittyvistä tekijöistä ei kerätty kattavasti tietoa. Aineistoistamme tähän kategoriaan kuuluu lähinnä tieto erilaisista asukkaiden tavoitettavissa olevista tiloista, jotka mahdollistavat vapaa-ajan toimintaa, eli lähiöiden tilalliset resurssit, jotka toimivat sosiaalisen ja mielekkään toiminnan (*loving- ja doing*-ulottuvuus) *mahdollistajina* eli ne tukevat koetun hyvinvoinnin muita ulottuvuuksia.

Kulttuurin laajan määritelmän mukaisesti tavoitteenamme on kartoittaa mahdollisimman monipuolisesti erilaisia vapaa-ajan viettoon liittyviä tiloja ja paikkoja. Kuvissa 1 ja 2 havainnollistetaan haastattelu- ja kyselyaineiston avulla kartoitetut tilat. Molemmissa lähiöissä on tarjolla runsaasti erilaisia tiloja ja paikkoja vapaa-ajan toimintaan.

Vapaa-ajan toimintaan löytyy useita erilaisia tiloja, joilla on erilaisia omistaja- ja toimijatahoja. Tässä yhteydessä on myös syytä huomata, että kyselyaineistossa toiminnan tiloiksi nimetään myös erilaiset ulkotilat. Asukkaiden kokemuksellisesta tai toiminnan mahdollistamisen näkökulmasta ei ole välttämättä mielekästä eritellä toiminnallisia tiloja omistamis- tai toimijatahojen mukaan. Esimerkiksi kaupunkien omistamissa tiloissa järjestöt ovat usein

Kuva 1. Aineiston toiminnalliset tilat Huhtasuolla.

Figure 1. Places of activity in Huhtasu.

Kuva 2. Aineiston toiminnalliset tilat Keltinmäessä.

Figure 2. Places of activity in Keltinmäki.

toimijoina, ja lisäksi esimerkiksi seurakunta taipuu heikosti julkisen ja kolmannen sektorin luokitteluihin. Lisäksi jos olisimme kartoittaneet tiukasti ainoastaan kulttuuri- ja taidetoimintaan liittyviä tiloja ja paikkoja, olisivat monet kulttuurin muodot, erityisesti asukkaiden omaehtoinen toiminta, jääneet tunnistamatta. Esimerkiksi luontokohteissa järjestetään kulttuuritoimintaa (laavun joululaulut, Kotalampi-rock puistossa) ja kylätaloissa kulttuuriin liittyvällä toiminnalla on tärkeä merkitys yhteisöllisenä toimintana (esimerkiksi hyvinvointi-, käsityö- ja kirjoitusryhmät).

Asukasyhdistysten tiloista ja niihin liittyvästä toiminnasta puhutaan molemmissa lähiöissä kylän käsitteellä. Huhtasuolla on Kylätoimisto ja Keltinmäessä Keltinmäen keidas, josta puhutaan haastatteluissa ja kyselyssä usein kylätalona. Käyttämekin kylätalo-käsitettä yleisenä terminä alueiden asukasyhdistysten ylläpitämistä tiloista. Kylätalojen rooli yhteisöllisen toiminnan tiloina on aineistojen mukaan molemmissa lähiöissä merkittävä. ”Alueen kylätoimiston kautta on mahdollisuus uskomattoman moniin tekemisiin sekä yhdessä olemiseen. Kylätoimistolla melkein asun, matka sinne lyhyt.” (Kysely, Huhtasuo). ”Keltinmäen Kylätalo Keitaalla bingo, käsityökerho, joulujuhla, muut tapahtumat ja esittelyt. Kirpputori. Kirjasto on tärkeä vapaa-ajan paikka, omatoimijat hyvät!” (Kysely, Keltinmäki).

Molempien lähiöiden kylätaloja yhdistää se, että ne toimivat tiloissa, joille ei ole ollut muuta käyttöä. Huhtasuon kylätalo toimii vanhan ostoskeskuksen vapaana olevissa tiloissa ja Keltinmäessä taas aikanaan koulun väliaikaiseksi väistötilaksi rakennetussa talossa. Vanhoissa tiloissa on haasteensa. Rakennuksia uhkaa todennäköisesti tulevaisuudessa purkaminen, ja esimerkiksi ränsistynyt ulkonäkö saa helposti kritiikkiä osakseen. Toisaalta vuokrat ovat edullisia ja toimijoilla on enemmän vapauksia tehdä tiloista ”oman näköisiä”. Tilat ovat kuitenkin neliöiltään niukkoja, eikä niissä voi toteuttaa kaikenlaista toivottua ohjelmaa tai aktiviteetteja. Opiskelijaryhmän venäläistäustaisille ikäihmisille suunnattu työpaja nosti esiin toiveita yhteisestä monitoimitilasta, jossa pystyisi järjestämään niin

liikuntavuoroja, myyjäisiä kuin konserttejakin. Myöskään miesten nikkarointiharrastuksille ei löytynyt sopivaa tilaa (Ryhmä 3:n kenttäpäiväkirja Huhtasuolla venäläistaustaisille vanhuksille järjestetystä työpajasta).

Huhtasuo ja Keltinmäki eroavat toisistaan selkeästi kaupunkisuunnittelun osalta. Huhtasuolla on paljon uudisrakentamista ja kaupungin kehittämishankkeita, kun taas Keltinmäki ei ole ollut viime vuosina kehittäjien kiinnostuksen kohteena. Keltinmäestä on lisäksi vähennetty julkisia palveluita; esimerkiksi hammashoitola, neuvola ja nuorisotalo on suljettu. Tämä heijastuu informanttien vastauksiin esimerkiksi pelkona siitä, säilyykö alueella riittävästi palveluita tulevaisuudessa vai muuttuuko alue niin sanotuksi nukku-mälähiöksi. Huhtasuolla merkittävänä kaupunkisuunnittelijoiden päänaivana on ollut paikallinen vuonna 1979 rakennettu ja myöhemmin (1988) laajennettu ostoskeskus. Tämä näkyy myös keräämässämme aineistossa: ”*Se, mikä pitäisi räjäyttää, on se ostari. Ja tehdä siitä turvallinen ja hyvä ja laadukkaampi.*” (H11) Sokkeloista ja betonista yksikerroksista ostoskeskusta pidetään rumana ja rauhattomana paikkana, mutta toisaalta osa taas näkee siinä myös positiivisia puolia. Runsaat tilat mahdollistavat erilaisia toimintoja, kuten asukasyhdistyksen kylätoimiston, kirjaston ja nuorisotilat. Aineistoista nousikin osin ristiriitaisia näkemyksiä ja mielipiteitä erilaisista tiloista. Tutkijoina koemme, että keskeistä onkin nostaa esille erilaisten äänien, tarpeiden ja todellisuuden moninaisuus, eikä niinkään ottaa kantaa esimerkiksi siihen minkälaiset tilat toimisivat parhaiten hyvinvointia lisäävinä ja mahdollistavina resursseina.

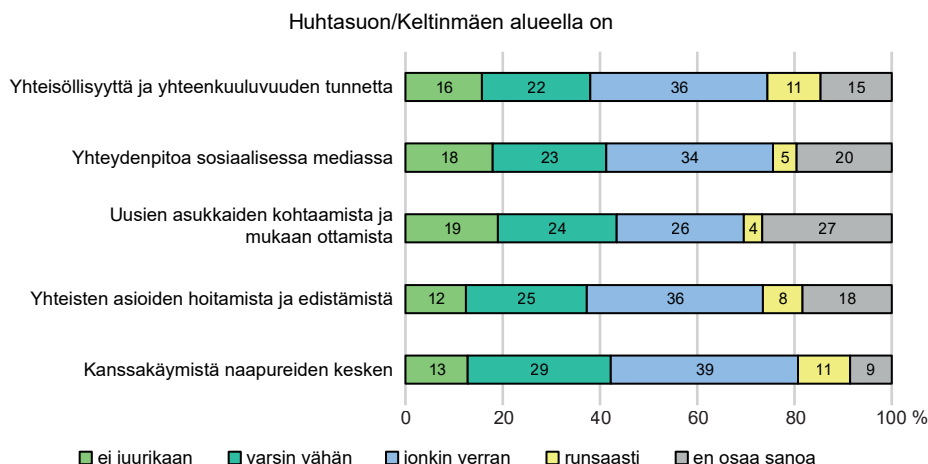
Sosiaalinen vuorovaikutus ja yhteisöllisyys lähiöissä

Tässä luvussa käsittelemme niitä osia aineistoista, jotka antavat tietoa sosiaalisesta vuorovaikutuksesta ja yhteisöllisyydestä (*loving*-ulottuvuus). Lähestymme tutkimuksessamme yhteisöllisyyttä kartoittamalla konkreettisia yhteisöllisyyden ilmentymiä alueella sekä analysoimalla laadullisesti asukkaiden sekä avainhenkilöiden kuvauksia yhteisöllisyydestä. Kyselyssä kysyttiin erilaisia yhteisöllisyyden ilmenemisen muotoja likert-asteikolla. Kategoriat perustuvat lyhyesti jälkimodernin yhteisön määritelmään, jonka mukaan yhteisöllisyys on yhteenkuuluvuutta, joka rakentuu kuulumisesta (yhteisöllisyys ja yhteenkuuluvuuden tunne) ja kommunikaatiosta (yhteydenpito sosiaalisessa mediassa, uusien asukkaiden kohtaaminen, yhteisten asioiden hoitaminen ja edistäminen, kanssakäyminen naapureiden kanssa) (Delanty 2003; Kumpulainen 2018). Kuvassa 3 tunnistetaan erilaisia yhteisöllisyyden ilmenemisen muotoja.

Vastauksista heijastuu yhteisöllisen kokemuksen subjektiivisuus eli vastauksissa oli paljon keskinäistä vaihtelua. Osan mielestä yhteisöllisyyttä löytyy runsaasti, osan mielestä ei juurikaan ja suurimman osan mielestä jotain siltä väliltä. Yli neljäsosa vastaajista ei osannut ottaa lainkaan kantaa siihen, onko alueella uusien asukkaiden kohtaamista ja mukaan ottamista. Avoimessa vastausosiossa sai mainita sellaisia yhteisöllisen toiminnan muotoja, joita ei ollut valmiissa luokittelussa. Esille nousivat seurakunnan ja kylätalojen toiminta.

Haastateltavat avainhenkilöt ovat itse mukana toteuttamassa yhteisöllistä toimintaa, minkä takia heidän näkemyksensä yhteisöllisyydestä ovat luonnollisesti positiivisempia kuin kyselyyn vastanneilla. Kaikki haastateltavat kokivat, että lähiöissä on yhteisöllisyyttä, mikä näkyy esimerkiksi naapuriapuna (vrt. Junnilainen 2019), kuten avainhenkilöhaastattelusta ilmenee.

”Täällä näkyy yhteisöllisyys, ja ’kaveria-autetaan’ mentaliteetti. Täällä on myös paljon ihmisiä, jotka ovat asuneet täällä 1970-luvulta asti, niin ne tuntee pitkältä ajalta niin hyvässä kuin pabassakin.” (H1)

Kuva 3. Yhteisöllisyyden ilmenemisen muodot Huhtasuolla ja Keltinmäessä (n=184–187).

Figure 3. Community spirit in Huhtasuo and in Keltinmäki (n=184–187).

Tutkimissamme lähiöissä asuu paljon maahanmuuttajia, eri-ikäisiä ja eri elämäntilanteissa olevia ihmisiä, mikä myös vaikuttaa yhteisöllisyyteen. Haastattelussa moninaisuus nähtiin rikkautena:

”Kun täällä on erilaisia ihmisiä, täällä siedetään erilaisuutta ja täällä on vähän kylämaista yhteisöllisyyttä ja yhdessä tekemisen meininkiä. Se on tosi kiva.” (H4)

Yhteisöllistä toimintaa on erilaista, ja suhtautuminen siihen vaihtelee. Esimerkiksi kauppakeskukset toimivat usein erityisesti päihdeongelmaisten kokoontumispaikkana eli yhteisöllisinä tiloina. Kyselyaineiston vastauksissa kuvattiin kuinka *”Huumeiden käyttöä näyttää olevan”*; *”Juoppojen kokoontumista Huhtakeskuksella”* (Kysely, Huhtasuo). Toisaalta kauppakeskuksia ajateltiin haastattelussa myös positiivisina tapaamispaikkoina. Avainhenkilöhaastattelussa kuvattiin kuinka ikääntyneet kokoontuvat kauppojen liepeille vaihtamaan kuulumiset.

”Jos käy päivä-aikaan Salessa, niin kylän miehet istuu ärrän edessä [...] Siinä on pieni pöytä. Ne istuu siinä aina kaivilla, ja siinä on niillä ’miitti-paikka’.” (H12)

Erilaisten avointen tilojen lisäksi kylälatot ja seurakunnan tilat mainitaan sekä kyselyssä että haastattelussa merkittävänä kohtaamispaikkoina. Erityisesti niiden rooli osallisuuden ja yhteisöllisyyden rakentamisessa yksinäisille ihmisille nähtiin haastatteluaineistossa tärkeänä.

”Yhteisöllisyys ja osallisuus on myös sitä, että tullaan viettämään tänne aikaa yhdessä muiden alueen ihmisten kanssa. Täällä kohtaa paljon sellaisia ihmisiä, jotka voi istua bussissa vierekkäin eivätkä koskaan, tiedätkö, sanoisi bei toisilleen, mutta he tulevat tänne ja syövät lounasta samaan aikaan ja keskustelevat siinä.” (H14)

Kulttuuri- ja vapaa-ajan toiminta on yhteisöllinen voimavara, joka yhdistää ihmisiä (esim. Kangas & Sokka 2014), erityisesti sellaisia, jotka eivät välttämättä muuten ole vuorovaikutuksessa toistensa kanssa, kuten maahanmuuttajat ja muut asukkaat (vrt. Lilius 2016). Kulttuurin ja yhteisen tekemisen arvo havaittiin myös avainhenkilöhaastattelussa.

”Ois mahtavaa, että barrastaminen nähtäisiin myös, että se ei ole vain minulle, vaan barrastamisen kautta voidaan järjestää yhteiseksi iloksi. Siinä on semmoinen vastavuoroisuus tai sit sen viikon aikana toteutettava intensiivinen juttu tai sit voit valmistaa jotain, vaikka musiikkikerhossa esityksen, ja sä viet sen jonnekin puistojuhlaan. Mä ajattelen, että barrastaminen on muutakin kuin vain itselle saatua hyvinvointia.” (H3)

Kohtaamisten ja yhdessä tekemisen lisäksi vuorovaikutus sosiaalisessa mediassa on yksi yhteisöllisyyden rakentumisen keino. Sosiaalinen media mahdollistaa paikallista sosiaalista vuorovaikutusta ja ajankohtaisista asioista tiedottamista digitaalisilla alustoilla. Keltinmäessä ei ollut tutkimuksen toteuttamisen aikana omaa Facebook-ryhmää, mutta Huhtasuolla on aktiivinen Puskaradio-ryhmä Facebookissa. Avainhenkilöhaastattelussa nousi esiin, että WhatsApp-ryhmiä ja Puskaradiota käyttävät useat alueen asukkaat. Keskustelun äänensävyä arvioitiin olevan paikoin kärkevää. *”Se ei ole aina yhteishengen nostatusta, vaan voi olla toiseenkin suuntaan.” (H1)* Informantti huomioi, että vuorovaikutus sosiaalisessa mediassa ei aina lisää yhteisöllisyyttä vaan pikemminkin vaikuttaa yhteisöllisyyteen negatiivisesti. Samalla kun sosiaalinen media ja digitalisaatio yhdistää joitain asukkaita, se myös syrjäyttää toisia, esimerkiksi ikääntyneitä ja maahanmuuttajia. Asukasyhdistykset ja hanketyöntekijät ovat tunnistanee tämän haasteen: tiedottaminen digitaalisissa kanavissa ei tavoita kaikkia.

Paikallisyhteisöillä voi olla subjektiivisen hyvinvoinnin lisäämisen lisäksi merkittävä rooli eriarvoisuuden kokemusten vähentäjänä (Dickinson & Morrison 2022). Useat kehittämiss Hankkeet lähiöissä pyrkivätkin yhteisöllisyyden lisäämiseen. Huhtasuolla on hanketoiminnalla (Ihmisten ilmoille -hanke 2018–2020) pyritty vahvistamaan paikallisten asukkaiden aktiivista toimijuutta ja lisäämään tätä kautta yhteisöllistä toimintaa.

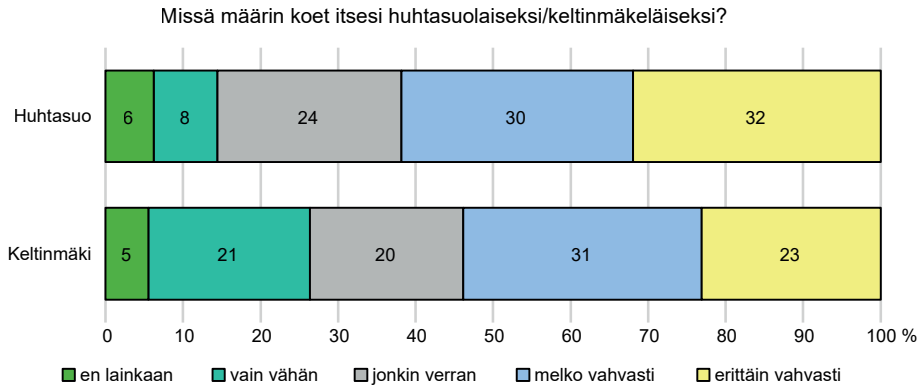
”Siinä kehitettiin vapaaehtoistoimintaa tälle alueelle, ja se pohjautui siihen, että meillä ei ole valmista konseptia mihin ihmisiä haetaan, vaan mietitään, että mitkä on ihmisten vahvuudet ja mitä he haluavat jakaa muille, ja millaista kiinnostusta on vapaa-ajan toimintaa tehdä ja kaikille jotain ettei käännytetä ketään ovelta pois.” (H1)

Erityisesti hanketoiminnassa ja asukasyhdistyksissä tunnistetaan yhteisöllisen toiminnan syrjäytymistä ehkäisevä vaikutus. Junnilaisen (2019) mukaan lähiöissä asuvien keskinäiset sosiaaliset siteet ovat usein heikkoja ja väliaikaisia. Ne liittyvät esimerkiksi tiettyyn elämäntilanteeseen, mutta ovat silti merkittäviä tarjoamalla vertaistukea ja arjen turvaa (vrt. Van Aerschot & Salminen 2018). Tuloksemme tukevat Junnilaisen havaintoja. Esimerkiksi avainhenkilöhaastatteluiden ja havainnointiaineiston perusteella kylätaloilla tai yhteisissä tapahtumissa syntyvät kohtaamiset eivät ole välttämättä syviä ihmissuhteita mutta kuitenkin merkittäviä arjen tapahtumia ja yksinäisyyden lievittäjiä.

Paikkaan kiinnittyminen ja paikallinen identiteetti

Koetun hyvinvoinnin *being*-ulottuvuuden itsen toteuttamisen vastakohtana on vieraantumisen (Helne ym. 2012). Lähiöitä tarkasteltaessa keskeistä ovat itsen toteuttamisen mahdollisuudet sekä kiinnittyminen ja vieraantuminen suhteessa omaan asuinalueeseen. *Being*-ulottuvuus on limittäinen hyvinvoinnin *doing*-ulottuvuuden kanssa, koska itsen toteuttaminen tapahtuu pitkälti mielekkään toiminnan kautta, mutta siihen liittyy myös yksilön suhde ympäröivään maailmaan (Kivipelto & Saikkonen 2018). Tarkastelemme tässä luvussa *being*-ulottuvuutta paikkaan kiinnittymisen ja paikallisen identiteetin näkökulmasta. Asuinpaikkaan kiinnittymiseen vaikuttaa, kuinka hyvin siellä viihdytään.

Asukkaille suunnatuissa kyselyissä (kuva 4) selvitettiin paikallisen identiteettiä kysymällä, missä määrin vastaaja kokee itsensä huhtasuolaiseksi tai keltinmäkeläiseksi. Kyselyn vastauksissa asukkaiden paikallisen identiteetin voimakkuus vaihtelee.

Kuva 4. Paikallisen identiteetin kokeminen Huhtasuolla (n=97) ja Keltinmäessä (n=91).

Figure 4. Experiencing local identity in Huhtasuolaisten (n=97) and in Keltinmäessä (n=91).

Yli puolet vastaajista koki olevansa huhtasuolaisia tai keltinmäkeläisiä joko melko tai erittäin vahvasti. Huhtasuolla vain 6 ja Keltinmäessä 5 prosenttia vastasi, että eivät koe paikallisuutta ollenkaan. Haastattelujen vastaukset olivat samansuuntaisia. Yhteisöllisyys on merkittävä tekijä, joka lisää asukkaiden kiinnittymistä asuinpaikkaansa (Kim & Kaplan 2004). Lisäksi paikkoihin liittyvät muistot ovat merkittäviä myös yhteisöön kiinnittymisen kannalta (Rishbeth & Powell 2013; Lewicka 2014). Haastatteluissa paikkaan liittyvä identiteetin rakentuminen tunnistettiin selvästi:

”[...] mun mielestä on huhtasuolaista identiteettiä. Monet nuoret, jotka ovat kasvaneet siellä, he haluaa asua siellä. Siellä saattaa olla sitä, että kun menee käymään kastekodissa [lähiössä, jossa asunut syntyessään], niin että joo, mun äiti asuu tossa ja mun veli asuu siinä viereisessä kerrostalossa. Sinne syntyy niitä yhteisöjä, mutta toisaalta ongelmat periytyy. Kyllä siinä semmoista ylisukupolvista ongelmien siirtymistä on.” (H11)

Lähiöidentiteetti voikin olla ylisukupolvista (Junnilainen 2019, 93–94), mikä vaikuttaa myös yhteisöllisyyden kokemiseen. Pitkäaikaiset asukkaat kokevat usein voimakkaampaa paikkaan kiinnittymistä ja osallistuvat aktiivisemmin yhteiseen toimintaan (Toruńczyk-Ruiz & Martinović 2020). Myös nuoret kiinnittyvät lähiöihin:

”Musta tuntuu, että ovat hyvinkin kiinnittyneet tälle alueelle. Vuosien varrella näkee myös niitä nuoria, jotka lähtee maailmalle, ja aika monet palaa takaisin.” (H5)

Lähiössä asuvien kiinnittyminen paikkaan ei tarkoita sitä, etteikö alueen ongelmia tunnistettaisi (Junnilainen 2019, 271). Haastatteluissa lähiöiden huono maine koettiin kuitenkin pääasiassa liioitteluksi.

”Kyllä tää on mun omien kokemusten mukaan, se luonnonläheisyys ja tää ei oo niin rauhaton, kun sanotaan, että maine on hurjempi kuin todellisuus. Mitä mä oon täällä liikkunut iltaisin ja aiempina vuosina, kun oli vielä koira talossa ja liikuin myös yöllä aika paljon, kun olin yörytminen ihminen, niin ei, ei mulla ollut koskaan semmoista oloa, että mua pelottais, ei.” (H14)

Asuinympäristöt vaikuttavat ihmisten elämän muotoutumiseen. Erityisesti nuorilla lähiöt toimivat yhtenä nuorten identiteetin rakentumisen välineenä ja sosiaalisena pääomana (Van Aerschoot & Salminen 2018.) Haastatteluisia paikan ja identiteetin suhdetta pohdittiin esimerkiksi juuri lähiöiden oletetun huonomaineisuuden näkökulmasta.

”Ehkä voisin sanoa, että mulla ei ole yhtään sellainen olo, että nuoret häpeäisi sitä (Huhtasuota). Nuoret on tottunut siihen meininkiin. Joskus ne ehkä vähän naureskelee Huhtasuon meinigille, mutta ne on jotenkin [...] siinä on jotakin semmoista- se oma ghetto. Kyllä se katu-uskottava paikka on.” (H11)

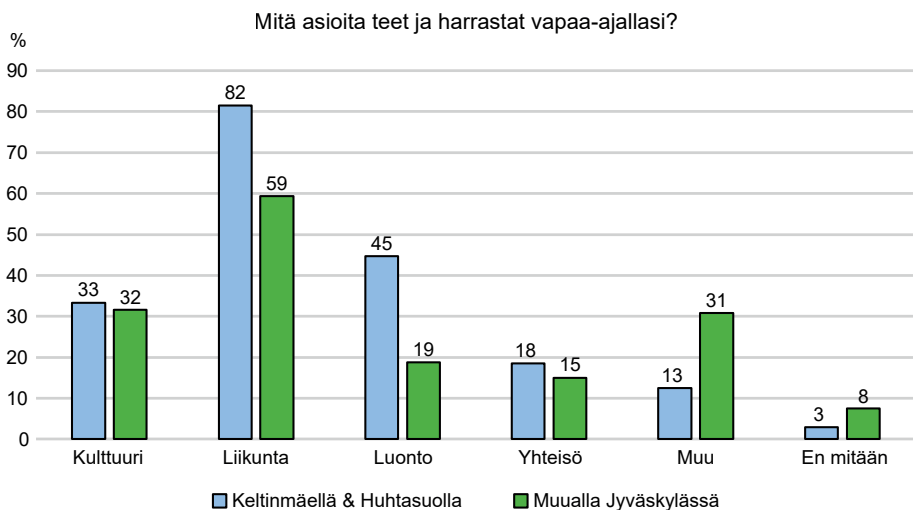
Voidaankin sanoa, että lähiöidentiteetti on osittain ristiriitaista. Lähiöistä ollaan samaan aikaan ylpeitä ja niihin kiinnitytään, sekä tunnustetaan niiden yhteys eriarvoistumiseen ja syrjäytymiseen.

Mielekäs toiminta lähiöissä

Doing-ulottuvuus eli mielekäs tekeminen koostuu vapaa-aikaan liittyvistä toiminnoista, joihin lähiöissä asuvat osallistuvat. Helnen ym. (2012) mukaan mielekkääseen toimintaan kuuluu myös vastuullisuuden ulottuvuus. Mielekäs toiminta sisältää siis myös ajatuksen mahdollisuudesta vaikuttaa toimintaan ja sen kehittämiseen. Siksi tarkastelemme myös sitä, miten asukkaat kokevat pääsevänsä vaikuttamaan lähiössä järjestettävään toimintaan.

Kartoitimme kyselyssä avokysymyksellä (kuva 5), mitä lähiöissä asuvat harrastavat ja tekevät vapaa-ajallaan. Vastauksia luokiteltiin kulttuuri-, liikunta-, luonto-, yhteisöllisiin tai muihin harrastuksiin sekä vastauksiin, joissa vastaaja toi esille sen, ettei aktiviteetteja ollut. Vastauksissa luettiin usein monentyyppisiä aktiviteetteja eivätkä kategoriat ole myöskään täysin toisensa poissulkevia.

Kyselyyn vastanneet mainitsivat useimmin liikuntaan ja luontoon liittyvät toiminnot sellaisiksi, joita tehdään selkeästi eniten lähiöissä, mikä korostaa lähiliikuntapaikkojen

Kuva 5. Vapaa-ajan vietto kyselyvastauksissa Keltinmäessä ja Huhtasuolla (n=168) verrattuna muuhun Jyväskylään (n=133).

Figure 5. Leisure activities in Keltinmäki and in Huhtasuola (n=168) compared to leisure activities in other places in Jyväskylä city (n=133).

merkitystä. Lenkkeily- ja hiihtoreittien lisäksi kaupunki ylläpitää erilaisia liikuntapaikkoja ja -ympäristöjä ja panostaa myös uusien toiminnallisten alueiden ja paikkojen kehittämiseen. Esimerkiksi kaupungin parkouralue on sijoitettu Huhtasuon alueelle, ja sinne on suunnitteilla myös uusi jalkapallohalli. Alueilla on myös vapaaehtoistoimijoiden rakentamia ja ylläpitämiä liikuntapaikkoja, kuten Jyväskylän ensimmäinen pyöräilyrata Huhtasuolla (Kenttäpäiväkirja 27.5.2021).

Lähiöiden sosiaaliset ongelmat ja levottomuus vaikuttavat kuitenkin siihen, halutaanko viettää vapaa-aikaa alueella, kuten eräästä kyselyvastuksesta käy ilmi. *”No en ole kiinnostunut Huhtasuon toiminnasta. Lähden yleensä pois aktiviteetteihin. Ärsyttää niin paljon narkkarit ja juopot”* (Kysely, Huhtasuo) Osaa vastanneista asukkaista paikallinen toiminta ei kiinnosta ja vapaa-ajalla halutaan pois alueelta. Avovastauksissa on kuitenkin useita positiivisia mainintoja lähikirjastosta sekä kylätalolla tapahtuvasta toiminnasta. Omaehtoista yhteisöllistä toimintaa tapahtuu kylätalojen lisäksi myös kerrostalojen yhteisissä tiloissa ja ulkona esimerkiksi puistoissa. Lisäksi seurakunnan merkitys nousi sekä avainhenkilöiden haastatteluista että kyselystä. Huhtasuolla seurakunnan toimintaa on siirretty kauemmaksi ostoskeskus Seppään, mikä on aiheuttanut paikallisissa asukkaissa kritiikkiä.

Kyselyssä tiedusteltiin, minkälaista kiinnostavaa toimintaa omalla asuinalueella on tarjolla. Kysymykseen vastanneista (n=117) 27 prosenttia koki, että paikallista toimintaa ei ole, ei osannut sanoa tai koki toiminnan epäkiinnostavaksi rauhattomuuden takia. Suurin osa vastaajista siis koki, että lähiöissä on tarjolla kiinnostavaa toimintaa. Näitä vastauksia luokiteltiin toiminnan tunnistetun järjestäjätahon mukaan julkiseen, yksityiseen, kolmannen sektorin sekä omaehtoisen toiminnan kategorioihin. Valtaosa vastaajien kiinnostavaksi kokemasta toiminnasta on yhdistysten järjestämää (48 %). Julkisen sektorin järjestämien palvelujen osuus oli 24 prosenttia, omaehtoisen toiminnan 9 prosenttia ja yksityisen sektorin 6 prosenttia.

Kirjasto on kyselyn mukaan selkeästi lähiöiden tärkein kulttuuripalvelu (vrt. Sokka ym. 2014), muissa kulttuurikohteissa käydään pääasiassa muualla. Osassa vastauksista viitattiin muun muassa siihen, ettei kohdealueilla ole olemassa kyseistä kohdetta, esim. elokuvateattereita. Alueilta löytyvä kulttuuriin liittyvä toiminta (lukuun ottamatta kirjasto) on pääasiassa järjestöjen ja asukasyhdistysten kylätaloissa järjestämää. Myös seurakunta panostaa kulttuuriin.

”Mehän Kipinässä yritetään erityisesti panostaa siihen, että tänne voisi tulla kaikki sellaiset ihmiset, jotka on kiinnostunut samasta asiasta. Se voi olla taide, kirjallisuus tai mikä tahansa, joku yhdistävä asia. Että tää on semmoinen paikka, jonne voisi helposti tulla.” (H11)

Kysyttäessä omaa osallistumista kulttuuritoiminnan järjestämiseen ja kehittämiseen, lähes puolet vastaajista oli toiminut aktiivisessa roolissa, ainakin osallistumalla keskusteluun tai antamalla palautetta. Myös toiminnan järjestämiseen ja ideoimiseen osallistuvien määrä sekä vaikuttaminen äänestämällä toiminnan puolesta oli kyselyssä yli kymmenen prosenttia kummassakin lähiössä. Tuloksista voi päätellä, että lähiöissä tapahtuvassa kulttuuritoiminnassa ei korostu kulttuurin kuluttaminen, kuten elokuvissa, teatterissa tai konserteissa käyminen, vaan kirjastopalvelut ja järjestöjen tuottama sekä omaehtoinen toiminta.

Kun kyselyssä tiedusteltiin, minkälaista kulttuuritoimintaa ja -tiloja alueille toivotaan, vastauksissa korostuu ihmisten keskinäistä vuorovaikutusta lisäävä toiminta.

”Enemmän kansalaisopistojen kursseja, muutenkin kuin liikuntaa. Tiloja, joissa paikalliset voisivat tavata toisiaan, tutustua maahanmuuttajiin jne.” (Kysely, Keltinmäki)

”Huhtasuo kun on kulttuuririkkaampaa sentua, niin olisi mukava, että olisi joku tila missä eri kulttuurista tulevat voisivat avata hieman omaa kulttuuriaan asiasta kiinnostaville ja ihmisille kenellä

on kysyttävää, sillä olemme kyllä huomanneet, että edelleen löytyy varsinkin täällä alueella eri tavalla ajattelevia ihmisiä.” (Kysely, Huhtasuo)

Toive saada lisää toimintaa, jossa vuorovaikutus ja ihmisten kohtaaminen on keskeistä, viittaa siihen, että juuri yhteisöllinen vapaa-ajan toiminta koetaan merkitykselliseksi, eikä sitä tutkimukseen kerätyn aineiston näkökulmasta ole riittävästi. Asukasyhdistysten ja erilaisten kehittämishankkeiden rooli on merkittävä yhteisöllisyyden vahvistamisessa sekä toiminnan järjestämisessä että asukkaiden aktivoimisessa osallistumaan toimintaan.

”Semmoinen tulee mieleen, että kyllä ihmiset saa tukea omaan toimintaansa ja toimijuuteensa, niin ihmiset ovat aktiivisia ja innostuneita ja luovia. Siellä ihmisissä on paljon voimavaroja ja tekemisen halua. Jotenkin ne tarttee siihen tuen ja jonkinlaisen raamin.” (H4)

Hyvinvoinnin näkökulmasta on luontevaa, että toimintaa kohdistetaan erityisesti niille ryhmille, joiden elämänpiiri keskittyy pääasiassa omalle asuinalueelle ja kynnyks tai esteet lähtee esimerkiksi harrastamaan keskustaan voi nousta liian isoksi (vrt. Virolainen 2015, 51). Kangas ym. (2018) havaitsivat tutkimuksessaan, että erityisesti pienituloisemmat ovat tyytymättömiä kuntien liikunta- ja kulttuuripalveluihin, ja toivovat enemmän ilmaisia ja edullisia peruspalveluja. Tämä tukee ajatusta lähiöiden vapaa-ajan palvelujen kohdistamisesta tietyille väestöryhmille. Aineistoissa toivottiin enemmän toimintaa erityisesti lapsille ja nuorille. Taustalla on usein huoli syrjäytymisestä.

”No sellainen, että mitä ne lapset tekee iltaisin, siitä olen aika huolissani. Valtavasti kahtiajakautuminen lisääntyy. Itse ajattelen, että meillä on lapsia, jotka harrastaa valtavan paljon ja sillä yhdellä lapsella, joka harrastaa, niin hän harrastaa montaa eri asiaa ja monena eri iltana. Mutta mistä oon huolissani, niin on nää illat täällä toisella puolella menee niin erilaisten pelien ääressä nettimaailmassa, ja mitä siitä seuraa, niin sosiaaliset vuorovaikutustaidot heikkenee.” (H12)

Havainnointi- ja työpaja-aineistoissa tuli esille, miten maahanmuuttajat ja ikäihmiset järjestävät yhteistä toimintaa, jonka kautta voivat toteuttaa omaa kulttuuriaan ja itselleen tärkeitä asioita. Esimerkiksi Huhtasuon kylätalolla on pitkään kokoontunut vapaamuotoinen naisten hyvinvointiryhmä, joka on syntynyt asukkaiden omasta aktiivisuudesta ja jonka toimintaa suunnitellaan yhdessä. Ryhmässä, johon kuuluu eläkeikäisiä naisia, vaihdetaan kuulumisia ja järjestetään monenlaista hyvinvointiin liittyvää toimintaa ja aktiiviteettia, kuten hierontaa, luonnonkosmetiikan valmistusta ja käsitöitä (Kenttäpäiväkirja 18.5.2021).

Erilaisilla kehittämishankkeilla on ollut merkittävä rooli toiminnan järjestämisessä lähiöissä. Huhtasuolla vuonna 2020 päättynyt Ihmisten ilmoille -hanke (Huhtasuon kylätöimisto 2020) pyrki sitouttamaan asukkaita:

”Yks, mitä selvitettiin, että miksi hankkeeseen sitoudutaan. Yksi ihminen, joka asuu täällä ja on ollut kauan hankkeissa, kertoi että te olette tehneet eri lailla sen, että omistajuus on täällä ihmisillä itsellään. Me ei ulkopuolisena tulla kertomaan heille, että mitä he tarvii ja miten ryhmät toimii, vaan se lähtee albaalta ylöspäin. Se pointti kantaa.” (H1)

Merkittävää hankkeessa oli vahvistaa paikallisten aktiivista toimijuutta myös toiminnan järjestäjinä, ei pelkästään osallistujina. Haastatteluaineistossa tunnistettiin yleisesti taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksiin keskittyville hankkeille tyypilliset haasteet. Erilaisten toimintamallien kehittäminen on projektiluonteista, mutta jatkorahoituksen saaminen ja toiminnan vakiinnuttaminen on usein vaikeaa (Virolainen 2015, 51).

”Kylätoimisto on aina ollut liipasimen alla, että onko rahoitusta tarpeeksi ja voiko siellä olla työntekijöitä, vaikka nyt on kohtaamispaikka, niin onko se enää, kuinka kauan se on olemassa, ja yhteistoimintapisteelläkin, vaikka se on kaupungin toimintaa, niin jatkuvuus ei ole varmaa. Ja miten se vaikuttaa ihmisiin, se jatkuva epävarmuus.” (H4)

Doing-ulottuvuudessa mielekäs toiminta korostaa sitä, että toiminnan pitää olla osallistujalle merkityksellistä ja vahvistaa heidän omaa identiteettiään (Helne ym. 2012). Kylätaloissa ja asukasyhdistyksissä järjestetyssä toiminnassa on selkeästi ymmärretty tämä tavoite pyrkimällä vahvistamaan asukkaiden aktiivista osallisuutta myös toiminnan sisältöjen suunnittelemisessa ja organisoimisessa.

Aineistoissamme *doing*-ulottuvuudessa yhdistyvät hyvinvoinnin muut ulottuvuudet. Yhteisöllinen toiminta vahvistaa paikkaan kiinnittymisen lisäksi hyvinvointia tarjoamalla asukkaille mahdollisuuksia itsen toteuttamiseen. Hyvä esimerkki tästä on Huhtasuon ostarin miljöössä toimiva nuorisotila Perttula, joka on toiminut samalla paikalla 1970-luvulta saakka. Se koostuu erilaisista tiloista kuten kahvilasta, oleskelutiloista ja erilaisiin aktiviteetteihin sopivista harrastushuoneista. Tilat ovat avoinna arkisin koulun jälkeen ja illalla, omine alakouluikäisille sekä yläkouluikäisille ja sitä vanhemmille, aina 18-vuotiaisiin saakka suunnattuine vuoroineen. Tilassa nuoret voivat viettää aikaa pelaten, harrastaa itse-ohjautuvasti musiikkia ja taidetta sekä halutessaan osallistua myös ohjattuun toimintaan. Nuorisotalon seiiniin on tallentunut nuorten taideteoksia ja graffiteja eri vuosikymmeniltä. Talon toiminta on vaikuttanut moneen alueella kasvaneeseen sukupolveen, ja sinne palaa usein jo perheellistyneitä muistelevaan omaa nuoruuttaan. (Kenttäpäiväkirja 27.5.2021; ks. myös Ojalampi & Koskinen-Koivisto 2023.)

Loppukeskustelu ja päätelmät

Artikkelimme tavoitteena oli tunnistaa kulttuurin rooli lähiöissä asuvien hyvinvointiin liittyvänä tekijänä. Olemme käyttäneet koetun hyvinvoinnin teorian eri ulottuvuuksia menetelmällisinä linsseinä, joiden avulla voidaan tunnistaa erilaisia kulttuurisia elementtejä, jotka ovat yhteydessä asukkaiden hyvinvointiin lähiöissä. Allardtin koetun hyvinvoinnin teoria (Allardt 1976; 1993; Helne ym. 2012) korostaa hyvinvoinnin tarkastelua yksilön näkökulmasta; miten asukkaan arki rakentuu niin, että hänellä on mahdollisuuksia toteuttaa itseään sekä riittävästi sosiaalisia kontakteja ja mielekästä tekemistä. Tarkasteltaessa asuin-alueita hyvinvoinnin näkökulmasta korostuvat helposti peruspalveluiden, kuten sosiaali- ja terveyspalvelujen, merkitys, mutta olisi tärkeää ymmärtää myös mielekkään vapaa-ajan tärkeys hyvän arjen rakentumisessa.

Tutkijoiden tehtävänä on yleensä löytää vastauksia yhteiskunnallisiin ongelmiin, kuten segregaatioon tai lähiöiden haasteisiin, mutta tässä tutkimuksessa painotus on ollut enemminkin lähiöiden vahvuuksien ja mahdollisuuksien sekä todellisuuden monimuotoisuuden tunnistamisessa. Allardtin koetun hyvinvoinnin teoria (Allardt 1976; 1993; Helne ym. 2012) on toiminut analyttisenä työkaluna näiden hyvinvointia rakentavien kulttuuristen elementtien tunnistamisessa. Tämä on tärkeää erityisesti, koska kulttuuriin liittyvää toimintaa on tutkimuksessa tarkasteltu perinteisesti suppean kulttuurin käsitteen kautta, kuten kulttuuripalveluiden ja -laitosten kautta, eikä niinkään ihmisten arjen ja hyvinvoinnin rakentumisena kannalta. Koetun hyvinvoinnin teoria auttaa nostamaan esille kulttuurin monimuotoista, monimutkaista ja osin myös ristiriitaista merkitystä lähiöissä asuvien ihmisten arjessa.

Tutkimissamme lähiöissä voidaan tunnistaa erilaisia kulttuuriin liittyviä tekijöitä, jotka tukevat asukkaiden hyvinvointia. Aineistomme mukaan mielekästä elämää tukevat riittävät tilalliset resurssit, kuten lähiluonto ja yhteisölliset tilat, jotka mahdollistavat monipuolista vapaa-ajan toimintaa. Erityisesti yhteisöllisellä toiminnalla on tärkeä hyvinvointia lisäävä vaikutus, koska se voi vahvistaa myös yhteenkuuluvuuden tunnetta ja paikallista

identiteettiä. Hyvinvoinnin eri ulottuvuuksien rajat ovat häilyviä ja niiden erottelu toisistaan on enemmänkin tutkijoiden analyysin tulosta kuin asukkaiden elämää todellisuutta. Mielekäs toiminta on yhteydessä itsen toteuttamiseen, ja yhteisöllisyys mielekkääseen toimintaan jne.

Tutkimuksemme tulokset vahvistavat Junnilaisen (2019) näkemystä lähiöistä yhteisöllisinä paikkoina. Lisäksi paikkaan kiinnittyminen ja paikallinen identiteetti ovat selkeästi tunnistettavissa (ks. Allardt 1976; Helne ym. 2012). Tämä on ristiriidassa esimerkiksi median luoman mielikuvan kanssa, joka representoi lähiöitä kolkkoina ja epämiellyttävinä paikkoina, joista asukkaat haluavat paeta paremmille asuinalueille (ks. Ojalampi & Koskinen-Koivisto 2023).

Lähiöihin liittyvät tunteet, asenteet ja mielikuvat ovat erittäin subjektiivisia. Toisille asuinalue on rakas ja hyvinvointia tukeva paikka, toiset taas kokevat ympäristön negatiivisesti ja henkilökohtaista hyvinvointia vähentäväksi tekijäksi. Lisäksi kulttuurin rooli ihmisten elämässä vaihtelee elämäntilanteen mukaan, samoin kulttuurin yhteys koettuun hyvinvointiin. Tutkimukssamme kulttuurin merkitys koetulle hyvinvoinnille lähiössä korostuu erityisesti sellaisten väestöryhmien kohdalla, joille liikkuminen lähiön ulkopuolelle harrastamaan on haastavampaa, ja jotka viettävät paljon aikaa asuinalueellaan, kuten ikääntyneet, lapset ja nuoret, maahanmuuttajat ja työelämän ulkopuolella olevat. Tutkimuksemme tulosten mukaan asukkaille miellyttävä paikallinen vapaa-ajan toiminta vaatii saavutettavia tiloja ja tarkoittaa erityisesti yhteisöllistä toimintaa, joka on usein kolmannen sektorin tai omaehtoisten ryhmien tuottamaa. Kaupungin rooli on tällöin toimia mahdollistajana tarjoamalla tiloja ja/tai osallistumalla kustannuksiin. Haastatteluiden, kyselyn ja työpaja-aineiston perusteella eri asukasryhmille tärkeitä olivat edulliset ja helposti saavutettavat sekä eri ryhmien, kuten nuorten, omiksi kokemat tilat, joita toimijat saivat muokata omiin tarpeisiinsa.

Lähiöitä tutkittaessa on tärkeää ymmärtää lähiöiden moninainen ja rikas luonne. Erityisesti kyselyissä haasteena voi olla aineiston vinouma paitsi demografisten tekijöiden osalta myös sen takia, että vastaajat voivat olla keskimääräistä aktiivisempia asukkaita ja asukkaita, jotka saattavat kokea kyselyn vaikuttamismahdollisuutena tärkeänä kokemaansa toimintaan. Siksi määrälliset ja laadulliset sekä eri tavoin ja eri kanavien kautta kerätyt aineistot täydentävät toisiaan ja tuottavat monipuolisemman kuvan todellisuudesta, vaikka aineistoja on lähtökohtaisesti vaikeaa tarkastella yhdessä. Erityisryhmät, joilla on saavutettavuushaasteita (esim. venäläistaustaisten vanhusten kohdalla kielitaito) voi tavoittaa vain räätälöimällä heille sopivan lähestymistavan (opiskelijoiden järjestämä työpaja). Joidenkin haavoittuvien ryhmien kohdalla on puolestaan tärkeää kuulla heidän kanssaan työskentelevien ammattilaisten näkemyksiä. Vaikka taiteen ja kulttuuritoiminnan merkitys hyvinvoinnille on jo tunnistettu useissa tutkimuksissa ja poliittisissa ohjelmissa, tämän tutkimuksen valossa on kiistatonta, että kaupunkien kulttuuripolitiikan näkökulmasta tarvitaan lisää tietoa kulttuurista laajasti osana arjen hyvinvoinnin rakentumista monen ikäisten ja moninaisten, erilaisia tarpeita omaavien asukasryhmien kohdalla ja erityisesti ominaispiirteiltään erilaisilla kaupungin alueilla.

Suomessa on pyritty ehkäisemään asuinalueiden segregatiokehitystä esimerkiksi hallitusten lähiöohjelmilla. Tarkasteltaessa asukkaiden koettua hyvinvointia kulttuurin näkökulmasta tilanne näyttyy ainakin Jyväskylässä toiveikkaana. Vaikka valitsimme tutkimuksemme kohteiksi kaksi kaupungin sosioekonomisin mittarein heikointa aluetta, koettua hyvinvointia tukevia positiivisia tekijöitä löytyi huomattavasti enemmän kuin pahoinvointia ja syrjäytymistä aiheuttavia. Voidaankin todeta, että tutkimuksemme tulosten mukaan 2020-luvun suomalaisilla lähiöillä on hyvät edellytykset toimia asukkaiden hyvinvointia tukevinä asuinympäristöinä.

Kulttuuripolitiikan näkökulmasta kulttuurin harrastamisen ja toteuttamisen saavutettavuus on keskeistä asuinalueesta riippumatta. Vaikka julkisten kulttuuripalveluiden saavutettavuus on tärkeää, on kulttuurilla kuitenkin paljon moninaisempi rooli ihmisten arjessa. Erityisesti omaehtoisen kulttuuri- ja yhteisöllisen toiminnan merkitys ja eri asukasryhmien

tarpeet ja mielenkiinnon kohteet lähiöissä tulee tunnistaa entistä paremmin. Tässä monimenetelmäinen tutkimusote on hyödyksi, sillä esimerkiksi kyselyiden avulla ei tavoiteta kaikkia asukasryhmiä eikä omaehtoista toimintaa (ks. myös Koskinen-Koivisto ym. 2024). Lisäksi tutkimuksemme osoittaa kolmannen sektorin merkittävän roolin kulttuuritoiminnan järjestämisessä ja toimintaan osallistumisen vaikutukset lähiöasukkaiden hyvinvointiin yhteisöllisyyden kokemuksen kautta.

Kaupunkisuunnittelussa on pyritty lisäämään asukkaiden ja yhteisöjen osallisuutta suunnitteluprosesseihin (Häyrynen 2017), mikä on nähtävissä myös Jyväskylässä esimerkiksi kaupungin järjestäminä asuinalueiltoina. Kaupunkisuunnittelun näkökulmasta keskeistä on tunnistaa sekä lähiöiden vapaa-ajan toiminnan järjestäjien että siihen osallistuvien tarpeita. Tutkimuksemme mukaan omaehtoista ja yhteisöllistä toimintaa on jonkin verran myös kuntien ja järjestöjen toiminnan ulkopuolella, ja riskinä on, ettei tämä tieto välity suunnittelijoille. Tämä taas edellyttää toimivaa ja jatkuvaa dialogia kaupungin ja paikallisten toimijoiden välillä. Avainhenkilöhaastattelut toivat tutkimuksessamme tietoa yhteistyön haasteista. Yhteistyötä ja vuoropuhelua vaikeutti erityisesti se, että kunnissa erilaiset vapaa-ajan toiminnot jakautuvat kuntahallinnon sektorien mukaan, osa kuuluu liikuntatoimelle, osa kulttuuritoimelle ja osa taas opetus- tai sosiaalipuolelle. Tämä monimutkaistaa kokonaiskuvan saamista alue- tai paikallistason toiminnoista ja yhteistyön kehittämistä kunnan viranomaisten ja paikallisjärjestöjen, kuten asukasyhdistysten, välillä.

Vaikka pyrimme tavoittamaan tutkimuksessamme monimenetelmällisellä otteella monipuolisesti eri väestöryhmiä, on väistämätöntä, että joidenkin ryhmien ääni ei tule tarpeeksi kuulluksi. Esimerkiksi nuoret miehet ovat ryhmä, joiden näkökulma jäi tutkimuksessamme vähemmälle huomiolle. Jatkotutkimuksessa olisikin tärkeää pohtia tarkkaan, mitä ovat ne ryhmät, joiden tarpeita pitäisi kartoittaa enemmän, ja millä menetelmillä. Sama haaste koskee yhdyskuntasuunnittelua ja kaupungin kehittäjiä. Monipuolisen ja moniäänisen näkemyksen muodostaminen lähiöiden, tai minkään muunkaan asuinalueen, kehittämistarpeista ja vahvuuksista vaatii moniammatillista ja monikanavaista yhteistyötä.

Lähteet

- Allardt, E. (1976) *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. WSOY, Helsinki.
- Allardt, E. (1993) Having, Loving, Being: An Alternative to the Swedish Model of Welfare Research. Teoksessa Nussbaum, M. & Sen, A. (toim.) *The Quality of Life* 88–94. Clarendon, Oxford.
- Bardy, M. (2009) Hyvinvoinnin ulottuvuudet – perheen ja yhteiskunnan suhteissa. Teoksessa Lammi-Taskula, J., Karvonen, S. & Ahlström, S. (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi 2009* 226–242. Terveystieteiden tutkimuslaitos, Helsinki. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085156>
- Bennett, T., Savage, M., Silva, E., Warde, A., Gayo-Cal, M. & Wright, D. (2009) *Culture, Class, Distinction*. Routledge, Lontoo.
- Berger, L. & Savolainen, P. (2022) Betonia, metsää, mielikuvia. Lähiöiden perintötytymisen monet kasvot. *Yhdyskuntasuunnittelu* 60(3) 6–25. <https://doi.org/10.33357/ys.125840>
- Blessi, G.T., Grossi, E., Sacco, P.L., Pieretti, G. & Ferilli, G. (2016) The contribution of cultural participation to urban well-being. A comparative study in Bolzano/Bozen and Siracusa, Italy. *Cities* 50 216–226. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2015.10.009>
- Crossick, G. & Kaszynska, P. (2016) *Understanding the value of arts & culture. The AHRC Cultural Value Project*. Arts and Humanities Research Council. <https://ahrc.ukri.org/research/fundedthemesandprogrammes/culturalvalueproject/>
- Delanty, G. (2003) *Community*. Routledge, Lontoo.
- Dickinson, P. & Morrison, P. (2022) Aversion to Local Wellbeing Inequality is Moderated by Social Engagement and Sense of Community. *Social Indicators Research* 159 907–926. <https://doi.org/10.1007/s11205-021-02778-5>
- Geertz, C. (1973) *The Interpretation of Cultures: Selected essays*. Basic Books, New York.
- Hannerz, U. (1992) *Cultural Complexity. Studies in the Social Organization on Meaning*. Columbia University Press, New York.
- Heikkilä, R. (2016) Suomalainen kulttuuri-osallistuminen ja eriarvoisuus: Ei-osallistujien jäljillä. *Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja* 6–19. <https://doi.org/10.17409/kpt.60095>

- Helne, T., Hirvilampi, T. & Laatu, M. (2012) Sosiaalipoliittikka rajallisella maapallolla. Kelan tutkimusosasto, Helsinki. <http://hdl.handle.net/10138/34643>
- Hidalgo, M.C. & Hernandez, B. (2001) Place Attachment: Conceptual and Empirical Questions. *Journal of Environmental Psychology* 21(3) 273–281. <https://doi.org/10.1006/jevp.2001.0221>
- Houini, P., Turpeinen, I. & Vuolasto, J. (2020) Taidetta! Kulttuurihyvinvoinnin käsikirja. Taiteen edistämiskeskus, Helsinki. <https://www.taike.fi/fi/julkaisut/taidetta-kulttuurihyvinvoinnin-kasikirja>
- Huhtasuon kylätoimisto (2020) Ihmisten Ilmoille. <https://www.huhtasuonkylatoimisto.org/hankkeet/ihmisten-ilmoille> (Luettu 2.4.2024)
- Häyrynen, M. (2017) Kulttuurisuunnittelu, kulttuurikartoitus ja suomalainen kaupunkikehittäminen. Teoksessa Häyrynen, M. & Wallin, A. (toim.) *Kulttuurisuunnittelu. Kaupunkikehittämisen uusi näkökulma* 7–28. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Jakonen, O. & Lahtinen, E. (2019) Taide, kulttuuri ja hyvinvointi. Hallitusohjelman kulttuurin kärkihankkeen arviointi: prosenttitaiteen periaatteen laajentaminen yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa. *Cuporen verkkojulkaisuja* 53. Kulttuuripoliittikan tutkimuskeskus Cupore, Helsinki. https://www.cupore.fi/images/tiedostot/2019/karkihankeraportti_final.pdf Luettu 4.9.2021
- Junnilainen, L. (2019) *Lähiökylä: Tutkimus yhteisöllisyydestä ja eriarvoisuudesta*. Vastapaino, Tampere.
- Jyväskylän kaupunki (2018) Asuinalueiden sosiaalinen kestävyys ja asuntopoliittikka 2018. Kaupunkisuunnittelu ja maankäyttö 22.5.2018. https://www2.jkl.fi/kaavakartat/kymppir2018/JKL_sosiaalinen_kestavyys.pdf
- Kainulainen, K. (2005) *Kunta ja kulttuurin talous. Tulkintoja kulttuuripääoman ja festivaalien aluetaloudellisista merkityksistä*. Tampereen Yliopistopaino Oy, Tampere.
- Kangas, A. & Sokka, S. (2014) Cultural access and activation: Civic participation in local sustainable communities. Teoksessa Hristova, S., Dragičević Šešić, M. & Duxbury, N. (toim.) *Culture and Sustainability in European Cities: Imagining Europolis 141–153*. Routledge, New York. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-201506152322>
- Kangas, A., Sokka, S., Itkonen, H. & Jakonen, O. (2018) Aktiiviset osallistujat: Kuntalaiset kulttuuri- ja liikuntapalvelujen kehittäjinä. *Cuporen verkkojulkaisuja* 46. Kulttuuripoliittikan tutkimuskeskus Cupore, Helsinki. https://www.cupore.fi/images/tiedostot/2018/cupore_kupli_final.pdf
- Karvonen, S., Kestilä, L., Saikkonen, P. & Aalto, A. (2022) Suomalaisten hyvinvointi 2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-996-2>
- Kattilakoski, M. & Sireni, M. (2020) Koettu arjen hyvinvointi ja sen murtumat maaseudun naisten kertomuksissa. *Maaseutututkimus* 28 (1) 7–28. <https://journal.fi/maaseutututkimus/article/view/94368>
- Kempainen, T. (2017) Disorder and insecurity in a residential context: A study focusing on Finnish suburban housing estates built in the 1960s and 1970s. Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia, kaupunkitutkimus ja -tilastot, Helsinki. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/185903/disorder.pdf>
- Kestilä, L. & Karvonen, S. (toim.) (2019) Suomalaisten hyvinvointi 2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-256-7>
- Kim, J. & Kaplan, R. (2004) Physical and Psychological Factors in Sense of Community: New Urbanist Kentlands and Nearby Orchard Village. *Environment and Behavior* 36(3) 313–340. <https://doi.org/10.1177/0013916503260236>
- Kivipelto, M. & Saikkonen, P. (2018) Hyvinvointia niukuudessa? Ekososiaalisen sosiaalityön mahdollisuus. *Janus* 26 (1) 57–72. <https://doi.org/10.30668/janus.65291>
- Koistinen, K., Peura-Kapanen, L., Honkanen, K. & Poikolainen, J. (2017) Asumisen arvostukset ja paikkaan kiinnittyminen – Asuinaluekokemuksia Espoosta ja Lahdesta. *Yhdyskuntasuunnittelu* 55(1)33–51. <http://www.yss.fi/journal/asumisen-arvostukset-ja-paikkaan-kiinnittyminen-asuinaluekokemuksia-espoosta-ja-lahdesta/>
- Kokkonen, J. (toim.) (2002) *Kontula. Elämää lähiössä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Kortteinen, M. (1982) *Lähiö: tutkimus elämäntapojen muutoksesta*. Otava, Helsinki.
- Koskinen-Koivisto, E., Ruokolainen, O., Leppänen, A., Luonila, M. & Kumpulainen, K. (2024) Monimenetelmäinen kulttuurikartoitus lähiötutkimuksessa. Teoksessa Koskinen-Koivisto, E. & Kumpulainen, K. (toim.) *Kestävä kulttuurisuunnittelu* 148–165. SoPhi 155. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9870-7>
- Kumpulainen, K. (2016) Kulttuuri elinvoimaisten maaseutuyhteisöjen rakentajana. *Janus* 24(4) 384–400 <https://journal.fi/janus/article/view/60255>
- Kumpulainen, K. (2018) Kylät tulevaisuuden paikallisyhteisöinä. *Maaseutututkimus* 26(2) 55–65. <http://www.mua-lehti.fi/wp-content/uploads/2018/10/kumpulainen.pdf>
- Kumpulainen, K., Luonila, M., Ruokolainen, O., Leppänen, A. & Koskinen-Koivisto, E. (2024) Kulttuuriset resurssit ja yhteisölliseen toimintaan osallistumisen esteet. Teoksessa Koskinen-Koivisto, E. & Kumpulainen, K. (toim.) *Kestävä kulttuurisuunnittelu* 68–85. SoPhi 155. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9870-7>
- Kymäläinen, P. (2023) Kestävä arki ja oikeus kaupunkitilaan. Teoksessa Värtö, A. (toim.) *Avaimia kestävään kaupunkikehitykseen – Tutkijoiden puheenvuoroja* 97–105. Ympäristöministeriö, Helsinki. <https://lnkd.in/>

dGZp6DnE

- Laitinen, L. (2017) Taide, taiteellinen toiminta ja nuorten hyvinvointi. Teoksessa Laitinen, K. & Vanhanen, E. (toim.) *Taide ja hyvinvointi. Katsauksia kansainväliseen tutkimukseen* 31–45. Taideyliopisto, Kokos-julkaisusarja 1/2017. https://taju.uniarts.fi/bitstream/handle/10024/7104/Kokos_1_2017.pdf
- Laitinen, L., Jakonen, O., Lahtinen, E. & Lilja-Viherlampi, L.-M. (2022) From grass-roots activities to national policies – the state of arts and health in Finland. *Arts & Health* 14 (1) 14–31. <https://doi.org/10.1080/17533015.2020.1827275>
- Laitinen, K. & Rautiainen, P. (2016) Kulttuuristen oikeuksien toteuttaminen osaksi sote-palveluja. *Arts Equal Policy brief* 1/2016. <https://www.artsequal.fi/documents/14230/26193/Sote-sektori+suositus/df5a3d5e-ae2-413d-baca-cedce6db2575>
- Laitinen, K. & Vanhanen, E. (2017) Taide ja hyvinvointi. Katsauksia kansainväliseen tutkimukseen. *Kokos-julkaisusarja* 1/2017. Taideyliopisto, Helsinki. https://taju.uniarts.fi/bitstream/handle/10024/7104/Kokos_1_2017.pdf
- Lehtonen, M. (2014) *Maa-ilma: Materialistisen kulttuuriteorian lähtökohdat*. Vastapaino, Tampere.
- Lehtonen, P. (2021) Osallisuuden muodot, tilat ja mahdollisuudet tiedon yhteistuottamisessa: Näkökulmia osallistuvasta budjetoinnista ja lähiön yhteiskehittämisestä. *Media & Viestintä* 44(1) 25–49. <https://doi.org/10.23983/mv.107299>
- Lewicka, M. (2014) In search of roots: memory as enabler of place attachment. Teoksessa Manzo, L.M. & Devine-Wright, P. (toim.) *Place Attachment: Advances in Theory, Methods and Applications* 49–60. Routledge, New York.
- Liikanen, H.-L. (2010) Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia: ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014. *Opetusministeriön julkaisuja 2010: 1*. Opetusministeriö, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-485-826-7>
- Liljus, J. (2016) Mitä kulttuuri tuottaa paikallisesti? Teoksessa Ilmonen, M. & Liljus, J. (toim.) *Kulttuurin paikka? Kulttuuri asuinalueiden kehittämisessä. Tapaus Suomen Kansallisteatteri Kontulassa*. 33–82. Aalto-yliopisto, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-60-6815-2>
- Lilja-Viherlampi, L.-M. & Rosenlöf, A.-M. (2019) Moninäkökulmainen kulttuurihyvinvointi. Teoksessa Tanskanen, I. (toim.) *Taide töissä – Näkökulmia taiteen opetukseen sekä taiteilijan rooliin yhteisöissä* 20–39. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 256. Turun ammattikorkeakoulu, Turku. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019082124994>
- Lilja-Viherlampi, L.-M. (2021) Mitä on kulttuurihyvinvointi? *Musiikki* 51 (4) 73–89. <https://doi.org/10.51816/musiikki.113252>
- Ma, G. (2021) Community attachment: perceptions of context matter. *Community Development* 52 (1) 77–94. <https://doi.org/10.1080/15575330.2020.1836009>
- Mercer, C. (2006) *Cultural Planning for Urban Development and Creative Cities*. http://www.kulturplan-oresund.dk/pdf/Shanghai_cultural_planning_paper.pdf
- Moilanen, H. (2023) Näkökulmia hyvinvointiin aluesuunnittelussa: Kestävä aluesuunnittelu hyvinvoinnin edistäjänä. *Yhdyskuntasuunnittelu* 60(4) 54–59. <https://doi.org/10.33357/ys.122374>
- Nummelin, S. (2011) Kulttuurin hyvinvointivaikutukset: onnea, elämyksiä, terveyttä. *Tutkimuskatsauksia* 1/2011. Turun kaupunki, Turku. https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/tutkimuskatsauksia_2011-1.pdf
- Ojalampi, S. & Koskinen-Koivisto, E. (2023) Attachment to place and community bonds in two suburbs of Jyväskylä, Central Finland. *Geographical Review* 114(1) 51–69. <https://doi.org/10.1080/00167428.2022.2161383>
- Pyykkönen, M. (2022) Häilyvää strategistumista: kulttuuriperinnön eri merkitykset Suomen kymmenen suurimman kaupungin kulttuuristrategioissa. *Yhdyskuntasuunnittelu* 60(1) 55–80. <https://doi.org/10.33357/ys.119919>
- Rishbeth, C. & Powell, M. (2013) Place Attachment and Memory: Landscapes of Belonging as Experienced Post-migration. *Landscape Research* 38(2) 160–178. <https://doi.org/10.1080/01426397.2011.642344>
- Ruokolainen, O. (2017) *Suunniteltu luovuus. Kulttuuritoiminnot ja strateginen aluekehittäminen*. Väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 2245. Tampereen yliopistopaino. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0312-9>
- Ruoppila, S. & Turtiainen, P. (2024) Lähiö suomalaisessa lähiötutkimuksessa. *Yhdyskuntasuunnittelu* 61(2) 45–72. <https://journal.fi/yhdyskuntasuunnittelu/article/view/129151>
- Sokka, S., Kangas, A., Itkonen, H., Matilainen, P. & Räisänen, P. (2014) Hyvinvointia myös kulttuuri- ja liikuntapalveluista. *Tutkimusjulkaisusarjan julkaisu* 77. KAKS - Kunnallisanalan kehittämissäätiö, Helsinki. <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2014/02/Hyvinvointia-my%C3%B6s-kulttuuri-ja-liikuntapalveluista.pdf>
- Stevenson, D. (2014) *Cities of Culture. A Global Perspective*. Routledge, Lontoo.
- Stjernberg, M. (2015) Suomalaisten 1960- ja 1970-lukujen lähiöiden sosioekonominen kehitys ja alueellinen eriytyminen. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (6) 547–561. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2015121023619>

- Stjernberg, M. (2019) *Concrete Suburbia, Suburban housing estates and socio-spatial differentiation in Finland*. Academic dissertation. University of Helsinki. Department of Geosciences and geography A77. <http://hdl.handle.net/10138/301865>
- Tilastokeskus (2021) StatFin-tilastotietokanta, Väestörakenne. <https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin>
- Toruńczyk-Ruiz, S. & Martinović, B. (2020) The bright and dark sides of length of residence in the neighbourhood: Consequences for local participation and openness to newcomers. *Journal of Environmental Psychology* 67. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2019.101383>
- Tuomi, J. & Sarajarvi, A. (2009) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi, Helsinki.
- Unesco (2016) Culture, Urban, Future. Global Report on Culture for Sustainable Urban Development. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000245999https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000245999> (Luettu 10.9.2021)
- Vaattovaara, M. & Kortteinen, M. (2015) Segregaation aika. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (6) 562–574. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2015121023620>
- Van Aerschot, L. & Salminen, J. (2018) Hyvä, paha lähiö: nuoret ja asuinalueella syntyvä sosiaalinen pääoma. *Sosiologia* 55 (3) 248–262. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-201904162195>
- Verkasalo, A. (2012) Amatöörien elinympäristötaide lähiöissä. *Alue ja Ympäristö* 41(1) 14–26. <https://aluejaymparisto.journal.fi/article/view/64713>
- Virolainen, J. (2015) Kulttuuriosallistumisen muuttuvat merkitykset: Katsaus taiteeseen ja kulttuuriin osallistumiseen, osallisuuteen ja osallistumattomuuteen. *Cuporen verkkojulkaisuja* 26. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö, Helsinki. https://www.cupore.fi/images/tiedostot/kulttuuriosallistumisenmuuttuvatmerkitykset_000.pdf
- Warran, K., Burton, A. & Fancourt D. (2022) What are the active ingredients of ‘arts in health’ activities? Development of the INgredients iN ArTs in hEalth (INNATE) Framework. *Wellcome Open Research* vol. 7. <https://doi.org/10.12688/wellcomeopenres.17414.2>
- Ympäristöministeriö (2020) Lähiöohjelma 2020–2022. Hyvinvoivat, vetovoimaiset lähiöt. https://ym.fi/documents/1410903/38439968/Lahiohjelma_2020-2022-3B1828A2_FB2B_4C4D_9D13_BE21A27F26F3-155188.pdf/44f93e8a-3f53-dfb4-39a0-e08f08b8c70b/Lahiohjelma_2020-2022-3B1828A2_FB2B_4C4D_9D13_BE21A27F26F3-155188.pdf?t=1603259591934